

Yeni Bir Dönüştürücü Turizm Trendi Olarak “Ye-Dua Et-Sev Turizmi”: Kuramsal Bir Model Önerisi

“Eat-Pray-Love Tourism” as a New Transformative Tourism Trend: A Theoretical Model Proposal

Ozan GÜLER^a ve Neslihan ŞİMŞEK^b

^a Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, Mersin, Türkiye.

^b Arş. Gör., Mersin Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, Mersin, Türkiye.

Özet

Bu çalışma, 2006 yılında kitap olarak basılan ve 8 milyonun üzerinde satış hacmine ulaşan, ardından 2010 yılında sinema filmi olarak vizyona girerek 10 milyondan fazla satılan Ye-Dua Et-Sev kitabından hareketle gerçekleştirilmiştir. Yazar Elizabeth Gilbert’in İtalya, Hindistan ve Endonezya’ya yaptığı seyahati ve bu seyahat boyunca deneyimlediği içsel yolculuğuna ilişkin anılarını kaleme aldığı kitabı, ortaya çıkarmış olduğu gastronomik ve turistik deneyimlerden hareketle 2022 yılı turizm trendleri arasında gösterilmiştir. Bu çalışmada sistematik alanyazın derlemesi yönteminden hareketle Ye-Dua Et-Sev felsefesinin ortaya çıkışı, turistik seyahatlerdeki yeri ve turizm araştırmaları açısından geleceği ele alınmıştır. Elde edilen derleme bulguları ve Ye-Dua Et-Sev turizm trendinin kavramsal altyapısını oluşturan dönüştürücü turizm yaklaşımından hareketle gelecekteki turizm temelli çeşitli akademik araştırmalar için yeni bir model önerisi sunulmuştur. Sonuç olarak gastronomik deneyim, dönüştürücü turizm deneyimi ve iyi oluş değişkenleri çerçevesinde eşiklik (Ye), doruk deneyim (Dua Et) ve davranışsal değişiklik (Sev) safhalarını içeren turizm trendinin teorik ve operasyonel çıktılarının tartışılabileceği bir model ileri sürülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Ye-Dua Et-Sev; Turizm; Dönüştürücü Turizm, Gastronomi, İyi Oluş

Makale Bilgisi

Geliş Tarihi 12.10.2022

Kabul Tarihi 13.12.2022

Sayı Editörü

Songül DÜZ ÖZER

Abstract

This study is based on the book “Eat Pray Love”, which was published as a book in 2006 and reached a sales volume of more than 8 million, then was released as a movie in 2010 and sold more than 10 million. The book, in which the writer Elizabeth Gilbert wrote about her travels to Italy, India and Indonesia and her inner journey she experienced during this trip, has been shown among the tourism trends of 2022, based on the gastronomic and touristic experiences she has revealed. In this study, the emergence of the philosophy of “Eat-Pray-Love”, its place in touristic travels and its future in terms of tourism researches are discussed, based on the method of systematic literature review. In this context, a new theoretical model proposal for future tourism oriented academic research has been suggested based on the transformative tourism approach, which constitutes the conceptual infrastructure of the “Eat-Pray-Love” tourism trend. As a result, a model has been proposed in which the theoretical and operational outputs of liminality (Eat), peak experience (Pray) and behavioral change (Love) can be discussed in the context of gastronomic experience, transformative tourism experience and well-being variables.

Keywords: Eat-Pray-Love; Tourism, Transformative Tourism, Gastronomy, Wellbeing

Sorumlu Yazar

Ozan Güler

ozanguler17@gmail.com

Önerilen Atıf:

Güler, O. ve Şimşek, N., (2022). Yeni Bir Dönüştürücü Turizm Trendi Olarak “Ye-Dua Et-Sev Turizmi”: Kuramsal Bir Model Önerisi. *Journal of Academic Tourism Studies*, 3(2): 50-65.

1. GİRİŞ

2019 yılı Aralık ayı itibariyle ortaya çıkan ve 2020 yılı Mart ayı itibariyle pandemi olarak ilan edilen COVID-19 salgınının neden olduğu ekonomik, sosyal, toplumsal ve çevresel değişimler hem endüstriyel düzeyde hem de insanların günlük yaşamları üzerinde önemli olumsuz etkiler ve değişimler ortaya koymuştur (Ahmed vd., 2020; Bodrud-Doza vd., 2020; Brooks vd., 2020; Cerami vd., 2020; Duan ve Zhu, 2020; Meng vd., 2020; Ozamiz-Etxebarria vd., 2020; Rodríguez-Rey vd., 2020; Qui vd., 2020; Parlapani vd., 2020; Rossi vd., 2020; Wang vd., 2020). Bu köklü değişimlerden en hızlı etkilenen endüstrilerden birisi de turizm endüstrisidir. Turizm endüstrisi bir yandan ortaya çıkan olumsuz koşullarla baş etmeye çalışırken, bir yandan da değişen tüketici taleplerini anlamaya ve karşılamaya çalışmaktadır. COVID-19 sonrası turizm alanyazınında, değişen tüketici davranışları bağlamında yayımlanan akademik araştırmalar incelendiğinde turistlerin daha minimalist, çevreci, sakin, doğa ve yalnızlık temelli seyahat ve konaklama tercihlerini benimsemeye başladığı görülmektedir (Wachyuni ve Kusumaningrum, 2020; Aydın, Arıca ve Arslantürk, 2021; Demir vd., 2021; Kale, Güler ve Şimşek, 2022). Bu bulguların 2022 yılı turizm akımları arasında gösterilen (Villa la estancia.com, 2020; Missafir.com, 2022; Flypgs.com, 2020), kökeni 2006 yılında yayımlanan bir kitaba ve sonrasında 2010 yılında kitaptan uyarlanarak bir sinema filmi olarak gösterime giren Ye-Dua Et-Sev akımını desteklediği söylenebilir.

Alanyazında bu konunun son yıllarda artan sayıda araştırmaya ev sahipliği yaptığı görülmektedir. Konu başlıklarına bakıldığında Ye-Dua Et-Sev kavramının kadın ve vatandaşlık (Larasati ve Diyah, 2010), yiyeceğin verdiği haz ve spiritüellik (Oliver, 2012), cinsiyet ve cinsellik (Dave, 2013), neoliberal manevi özne (Williams, 2014), uyum ve küresel turizm (Goggin, 2016), turizm imgesi (Badone, 2016), dil, yemek ve kimlik (Hughes, 2019), turizm ve doğubilimcilik (Putcha, 2020), gurbetçi ve turistler (Bell, 2016) ve film turizmi (Kim, Suri ve Park, 2018; Park, 2018) temaları altında ele alındığı görülmektedir. Bu yayınlar arasında turizm ve gastronomi ile alakalı sadece dört yayın (Oliver, 2012; Badone, 2016; Kim, Suri ve Park, 2018; Park, 2018) mevcuttur. Bu yayınlardan üç tanesi kitap bölümü ve bir tanesi makale olmakla birlikte, yayınların konu olarak kapsamının film turizmi olduğu, dahası bu çalışmaların Ye-Dua Et-Sev kavramını kendi başına bir turizm akımı olarak ele almadığı görülmüştür. Ek olarak Türkçe alanyazında Ye-Dua Et-Sev kavramı ile ilgili gerçekleştirilen geniş sistematik tarama neticesinde bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Buradan hareketle bu araştırmada Ye-Dua Et-Sev akımının ortaya çıkışı, turistik seyahatlerindeki yeri ve turizm araştırmaları açısından geleceği ele alınmıştır. Bu kapsamda Ye-Dua Et-Sev turizm akımının kavramsal altyapısını oluşturan dönüşümcü turizm yaklaşımından hareketle yeni bir turistik model önerisi getirilmeye çalışılmıştır. Böylece hem turizm alanındaki farklı alanlar için yeni araştırma konusu önerileri sunulmaya çalışılmış hem de turizm destinasyonlarının bu yeni turizm modelini dikkate almalarına yönelik somut tavsiyelerde bulunulmuştur.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Ye-Dua Et- Sev Akımı

Ye-Dua Et-Sev, Elizabeth Gilbert'ın İtalya, Hindistan ve Endonezya'ya yaptığı seyahati ve bu seyahat boyunca deneyimlediği içsel yolculuğuna ilişkin anılarını kaleme aldığı, 2006 yılında Penguin Yayınevi tarafından yayımlanan ve pek çok kez New York Times çok satanlar listesinde yer alan, kurgusal olmayan bir kitaptır (William, 2011: 1). Kitapta, günümüz toplumlarında seyahatin "ruhsal yenilenme, fiziksel kaçış, kendini tanıma, diğer destinasyonlar ve toplumlar hakkında bilgi edinme" gibi temel değerler tarafından yönlendirildiği işlenmiştir. Böylelikle seyahatin hac ziyaretleri gibi benlik ile öteki arasındaki uçurumu kapatmada arzular tarafından şekillendirilen ve hayallerde gömülü olan bir ritüel görevi gördüğü anlaşılabilir (Badone, 2016: 42). Kazandığı popülerlik ve yakaladığı yüksek satış hacminin ardından 2010 yılında kitabın aynı isimli

film çekilmiş ve Elizabeth Gilbert rolünde Julia Roberts yer almıştır (William, 2011: 1). Kitabın filme uyarlanmasının ardından kitap satışlarının 10 milyonu geçtiği belirtilmiştir (Sawyer, 2015). Ayrıca filmin yayımlanmasının hemen ardından, filmde yer alan unsurları (çaylar, tespihler, yoga malzemeleri vb.) ve tapınak ziyaretlerini de içeren çeşitli yerel ve uluslararası turlar düzenlenmeye başlanmıştır (William, 2011; Park 2018). Böylelikle bireyin içsel yolculuğu ve ruhani dönüşümüne ilişkin ayak izleri, aynı seyahati deneyimlemek isteyen potansiyel turistler için bir hedef olurken, Bali'nin bir destinasyon olarak kimliğini “spiritüel turizm destinasyonu” (Badone, 2016: 42) ve “film turizmi” destinasyonu (Kim, Suri ve Park, 2018: 136) olarak şekillendirmiştir. Bir turizm destinasyonu olarak Ubud'un (Bali-Endonezya) edinmiş olduğu kimlik, % 400 dolaylarında turist artışına neden olmuştur (Bell, 2019: 74). Dolayısıyla içsel yolculuk için çıkılan seyahat, sadece turist kendisinin değil, destinasyonun da değişmesi, dönüşmesini ve gelişmesini tetiklemiştir (Park, 2018: 111).

Görsel 1. Ubud Bali'de Yapılan Ye, Dua Et, Sev Tur Görselleri (Get your Guide, 2022; Viator, 2022).

2.2. Ye, Dua Et, Sev Akımı ve Dönüştürücü Turizm

Tur rotaları ve film turizmi gibi konulara dahil olmuş olan Ye-Dua Et-Sev deneyiminin kavramsal altyapısının dönüştürücü turizm (transformative tourism) olduğu ileri sürülebilir (Harrill, Cardenas ve Dioko, 2022: 2557). Ye-Dua Et-Sev kitabında Elizabeth Gilbert'ın yaşadığı içsel dönüşüme ilişkin tasvir ve dönüştürücü turizme ilişkin tanım, bu kanıyı destekler niteliktedir. Turistlerin elde ettikleri deneyimler, anlam, katılım ve memnuniyet sağlamanın yanı sıra (Pung, Gnoth, ve Del Chiappa, 2020: 1) tutum ve değerlerde de olumlu bir değişime yol açmaktadır. Böylesi bir turizm deneyimi “dönüştürücü turizm” deneyimi olarak adlandırılmaktadır (Christie ve Mason, 2003: 9). Ross (2010: 54), bireyin dönüşümünün eşsiz ve kişiye özel olduğunu, bilişsel, psikolojik, fizyolojik, duygusal ve ruhani değişimler vasıtasıyla bireyin kimlik yapısında kalıcı değişiklikler başlattığına işaret etmektedir. Dönüştürücü deneyimler, duygusal tepkileri tetikleyen, kişinin kendini keşfetmesine olanak tanıyan, yeni kültürlerle karşılaşmalar sonucunda kültürlerarası iletişim becerilerini geliştiren, dolayısıyla bireyin derin değişimler yaşamasını sağlayan olaylardır (Brown, 2013: 183). Kitle turizmi ve iş turizmindeki turistik aktiviteler de turistleri geliştirmektedir. Ancak bu gelişim, dönüştürücü bir nitelikte değildir. Dönüştürücü turizm, “doğaya dayalı, macera, kırsal, kültür, dinsel, wellness ile eğitim ve gönüllü turizm” gibi alternatif turizm türleri vasıtasıyla bireylere eğitimsel anlamda değerler katarak, kişinin kendisini geliştirmesini ve olgunlaştırmasını sağlamaktadır (Reisinger, 2013: 29). Turizm literatüründe dönüştürücü turizm, Mezirow'un dönüştürücü öğrenme teorisi (Reisinger, 2013; Robledo ve Batle, 2017; Coghlan ve Weiler, 2018; Pung, Gnoth ve Del Chiappa, 2020) ve varoluşsal otantiklik kavramı ile (Brown, 2013; Gnoth ve Matteucci, 2014; Kirillova, Lehto ve Cai, 2017b; Kirillova, Lehto ve Cai, 2017c; Brooks ve Soulard, 2022) açıklanmıştır.

Dönüştürücü öğrenme teorisi, birçok turizm çalışmasında, kültürlerarası ve çevre yanlısı farkındalık gibi yeni beceri ve değerleri bütünleştiren kültür şoku ve kafa karıştırıcı ikilemleri tanımlamak için kullanılmıştır (Pung, Gnoth ve Chiappa, 2020: 4; Pung, Yung, Khoo-Lattimore ve

Chiappa, 2020: 539). Kafa karıştırıcı ikilem, düşünceler, duygular ve eylemler arasındaki tutarsızlığın farkındalığına veya önceki görüşlerin ve yaklaşımların artık yeterli görünmediğinin farkına varmaya yol açan tetikleyici bir olaydır (Mezirow ve Taylor, 2009: 19). Bir başka deyişle kafa karıştırıcı ikilemler, bireyin yaşamında eksik olan şeyi aradığı içsel ya da dışsal krizlerdir (Coghlan ve Gooch, 2011: 720). Dönüştürücü öğrenme teorisine göre birey ikilem yaşadktan sonra “kendini sorgulama, varsayımları analiz etme, hoşnutsuzluk durumu ile dönüşüm süreci arasındaki bağlantıyı kabul etme” aşamalarından geçtikten sonra “yeni roller, ilişkiler ve eylemler için seçenekleri araştırma ve eylem planı yapma” safhasına geçmektedir. Tüm bu süreçten sonra birey harekete geçerek “planı uygulamak için bilgi ve beceri edinme”, yeni rollerin geçici olarak denenmesi, yeni roller ve ilişkilerde yetkinlik ve özgüven oluşturmak ve son olarak kişinin yeni bakış açısının gerektirdiği koşullar bağlamında yaşamına yeniden entegre olması” aşamalarını yaşamaktadır (Mezirow ve Taylor, 2009: 19). Kültür şoku kavramı ise, bireyin yabancı bir kültürel, sosyal ve doğal çevreyi deneyimleme (Coghlan ve Gooch, 2011: 718) sürecinde meydana gelen kültürel, bilişsel ve duygusal uyumsuzluğu ifade etmektedir (Walter, 2016: 169). Kültürel şok, bireylerin kendi kültürel yapılarını farklı uluslararası gerçekliklere uyarladıkça kültürlerarası farkındalık geliştirmesine teşvik eder (Pung, Gnoth ve Chiappa, 2020: 4). Dahası, uzun dönemli gezginler geri döndükleri kültürel ortamda bulunma biçimlerine karşı sessiz direnç (blurred home) (Pocock ve McIntosh, 2013: 411) gösterdikleri durumda seyahat deneyimlerini bütünleştirerek ve dünya görüşlerini genişleterek dönüşürler (Pung, Gnoth ve Chiappa, 2020: 4). Pung ve Chiappa’nın (2020) turist dönüşümünün kolaylaştırıcı ve engelleyicilerini, dönüştürücü öğrenme teorisi bağlamında ele aldıkları çalışma incelendiğinde, bireylerin dönüşümünü kolaylaştıran ve engelleyen unsurlara değinme gereği ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda seyahat eden bireylerin yerel halkla iletişimi, seyahat sürecinde çeşitli zorluklarla mücadele etmesi, bireylerin belli ortamlarda deneyimledikleri duygusal bağları ifade eden yer duygusu (sense of the place) (Foote ve Azaryahu, 2009: 96), uzun seyahatler ve seyahat sonrası kişinin eylemlerini gözlemlemesi ve yorumlamasını ifade eden öz-yansıtmanın (self reflection) (Von Wright, 1992: 61) bireyin dönüşümünü kolaylaştırdığı görülmektedir. Aynı şekilde kısa süreli seyahatler, tekrar eden aktiviteler, aşına olunan seyahat arkadaşları ve yerel halkın yaşam stiline erişememe durumunun ise turist dönüşümünü engelleyen unsurlar olduğu görülmektedir (Pung ve Chiappa, 2020).

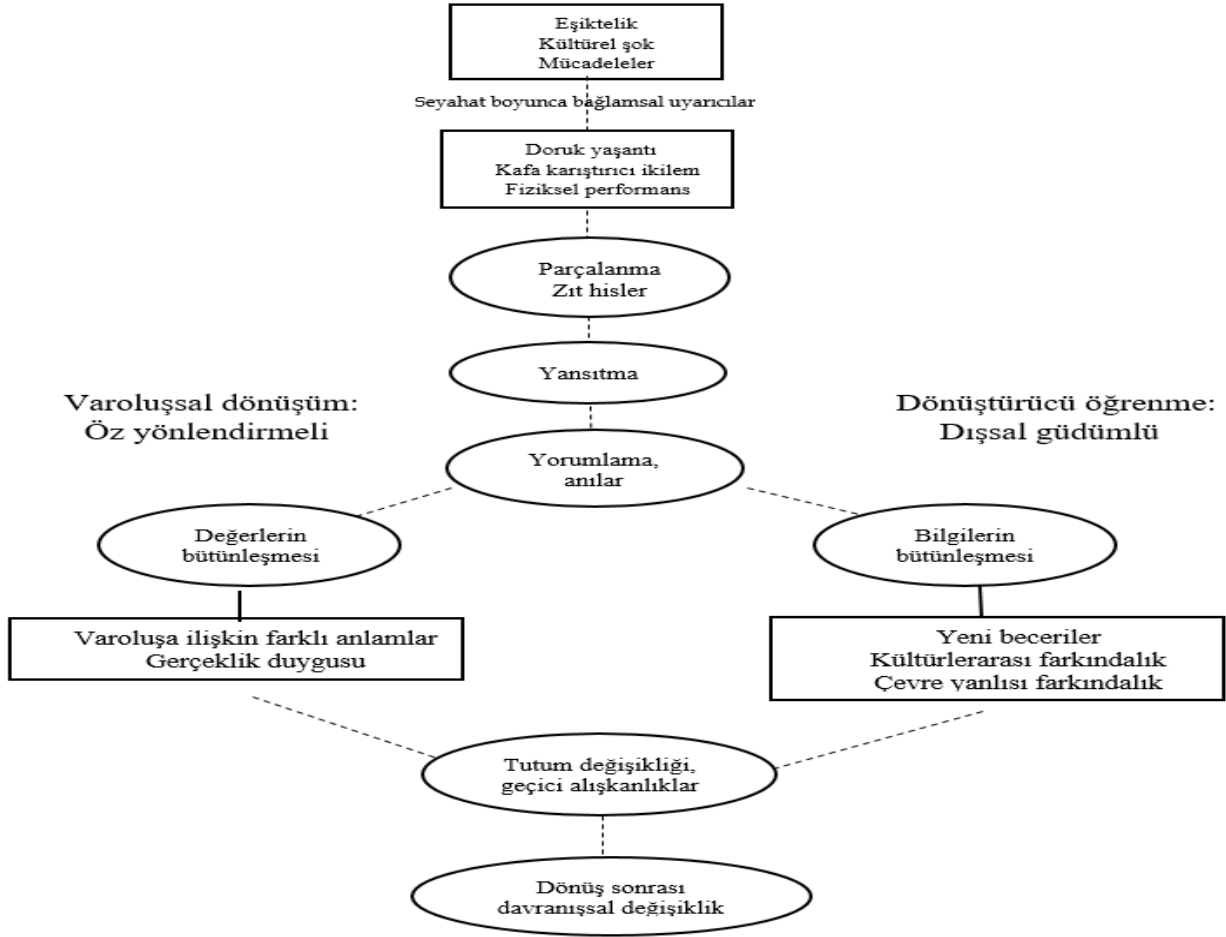
Dönüştürücü turizm açıklanırken temellerinin dayandırıldığı konulardan bir diğeri de varoluşsal otantiklik (Brown, 2013; Gnoth ve Matteucci, 2014; Kirillova, Lehto ve Cai, 2017b; Kirillova, Lehto ve Cai, 2017c; Brooks ve Soulard, 2022). Carmody’e (2013) göre varoluşsal otantiklik, “kişinin varoluşuna yönelik anlam arayışına girdikten sonra yakaladığı derin benlik bilinci ve kendi olabilmek durumu”dur (Bilge ve Taşçı, 2020: 98). Diğeri bir deyişle, bireyin özgürlüğü arzulanması ve seçmesidir (Salur, 2021: 5). Varoluşsal otantiklikte kişinin güçlülere karşı gelme kararlılığı ve kendisine olan bağlılığı ön plana çıkmakta (Bilge ve Taşçı, 2020: 98), birey ölüm, irade, sorumluluk gibi varoluşa ilişkin bilinenlerin farkında olmaktadır (İlgar ve İlgar, 2019: 202). Dönüştürücü turizmin varoluşsal otantiklik bağlamında ele alındığı çalışmalarda (Kirillova, Lehto ve Cai, 2017b; Kirillova, Lehto ve Cai, 2017c) doruk yaşantının (peak experience) aniden varoluşsal dönüşümü tetiklediği belirtilmiştir (Pung, Gnoth ve Chiappa, 2020: 4). Maslow tarafından kendini gerçekleştirme için en üst noktası olarak adlandırılan doruk yaşantı; insanoğlunun hayatındaki en çok mutlu olduğu, coşkulu olduğu, mest olduğu, büyük mutluluk yaşadığı anlar olarak tanımlanmaktadır (1971: 101). Doruk yaşantılar turizm bağlamında ele alındığında, macera turizmi kapsamında bir dağın doruğuna tırmanmak (Pomfret, 2006), doğal güzellikler, yabani hayat ile karşılaşma, kültürel yabancılaşma, anlamlı sosyal ilişkiler kurma (Kirillova, Lehto ve Cai, 2017a: 508) gibi deneyimler sonucunda kişinin otantik bir gelişme yaşadığında hissettikleri ve kimi zaman da farkettikleri şeyler (Maslow, 1971: 16) olarak tanımlanabilir.

Turner (1969), turizmin dönüştürücülük açısından potansiyelini, eşikliliğin taşıma gücüne bağlar (Kirillova, Lehto ve Cai, 2017: 498). Eşiklilik kavramını Turner ve Abrahams (2017: 166), “davranış ve ruh halindeki zaman ve mekân biriminin kamusal yaşamı yöneten norm ve değerlerden azat edilmesi” olarak tanımlamıştır. Eşiklilik kavramı, ilk olarak Fransız halkbilimci Van Gennep tarafından her durum ya da yaşın belli dönemlerinde bireylere eşlik eden süreci anlatan

“geçiş törenleri” formülasyonundan alınmıştır. Turner bu süreçleri “ayrılma, geçiş ve bütünleşme” olarak üç evre halinde ele almıştır. Ayrılma evresi, birey ya da grubun yerleşik bir kültürden ya da toplumdaki ayrılmasını gösteren sembolik bir davranışı ifade etmektedir. Eşiklik de denilen geçiş süreci, bireyin konumunun belirsiz olduğu, bireyin ne eski konumundan çıkabildiği ne de yeni konumuna geçebildiği bir aşamadır. Bütünleşme aşaması ise bireyin yeni konumuna geçişinin tamamlandığı bir aşamadır (Turner, 1974: 231-233). Van Gennep (1909), ayrılma evresini cenaze törenleri; geçiş evresini gebelik, nişanlılık, ergenlik, ikinci yaş grubundan üçüncü yaş grubuna geçme; bütünleşmeye ise düğün törenlerini örnek vermiştir (Aktaş-Polat, 2015: 101). Turner (1979: 492), liminal kavramının kolektif bir şekilde yaşayan, takvimsel, biyolojik ve sosyal yapısal döngülerle meşgul olan erken dönem topluluklarında yer bulduğunu, liminoid kavramının ise bireylerin içine doğduğu topluluklardan ziyade, içine gönüllü olarak dâhil olduğu karmaşık topluluklarda görüldüğünü belirtmiştir.

Turistin dönüşümüne ilişkin kavramsallaştırma, Pung, Yung, Khoo-Lattimore ve Chiappa (2020: 539) tarafından detaylı literatür taraması sonucu dönüştürücü öğrenme, varoluşsal dönüşüm ve davranışsal değişiklik kavramsal yapılarının bir araya getirilmesiyle açıklanmıştır. Araştırmacılar tarafından kültürel şok, kafa karıştırıcı ikilem ve doruk yaşantılar, dönüşüm sürecinin başlangıç aşaması olarak kabul edilmiş, süreç yeni değerlerin edinimi ile tamamlanmıştır. Araştırmacılar tarafından turist dönüşümünün açıklandığı süreç, Pierce’in deneyim teorisinden yola çıkılarak oluşturulmuştur. Araştırmacılar, turistlerin eşiklik, kültürel şok ve mücadele gibi dönüşüm uyaranlarının yeterli yoğunlukta olmadığı durumlarda, bireyler için doruk yaşantı ve kafa karıştırıcı ikilem meydana gelmeyebileceğini, ayrıca turistlerin gezi esnasında şahit oldukları çarpıcı olaylar hakkında fazla düşünmeme ihtimalinin olduğunu, dolayısıyla öz yansıtma aşamasına geçilemeyeceğini belirtmiştir. Buradan da anlaşıldığı üzere, turistlerin dönüşümünün tamamen bireye özgü bir süreç olduğu, aynı çarpıcı olaylar karşısında her bireyin dönüşüm yaşamayabileceği söylenebilir.

Pung, Gnoth ve Chiappa’ya (2020: 7) göre, turistin dönüşümünü, destinasyonun eşikliği, kültürel şok ve farklılık algısından kaynaklanan zorluklar tetikler. Böylelikle doruk yaşantılar ve kafa karıştırıcı ikilemler devreye girerek süreç başlar. Destinasyondaki yoğun uyaranlar nedeniyle ev ve buldukları destinasyon arasında fiziksel, psikolojik ve sosyolojik farklılıklardan kaynaklı tutarsızlığın farkına varan turist duygusal bir kırılma yaşar ve bu kırılma turistlerin dünyadaki konumlarını sorgulamalarına neden olur. Daha sonra, dönüştürücü deneyim turist tarafından yorumlanıp hatırlanarak, turistlerin değer sistemlerini yeniden yapılandırır ya da dünya ile ilgili yeni bilgiler geliştirir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, varoluşsal dönüşümde kişinin varoluş anlamını değiştirmesine yönelik içsel bir süreç oluşurken, dönüştürücü öğrenmede, kültürlerarası farkındalık, çevre yanlısı farkındalık, yeni beceriler kazanma gibi dış çevreye odaklı bir süreç oluşmaktadır. Dolayısıyla varoluşsal dönüşüm daha çok birey odaklı iken, dönüştürücü öğrenme daha çok çevre odaklıdır. Araştırmacılar, destinasyondan ayrıldıktan sonra, edinilen davranışsal değişikliklerin kısa süreli olabileceği gibi uzun süreli de olabileceğini, aynı zamanda tüm bu sürecin bireye özgü olduğunu da vurgulamışlardır (Pung, Gnoth ve Chiappa, 2020: 7).

Görsel 2. Turist Dönüşümünün Boyutları (Pung, Gnoth ve Chiappa, 2020).

3. YÖNTEM

Araştırmanın amacına ulaşılabilmesi için nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan alanyazın derlemesine başvurulmuştur. Alanyazın taraması, önceki araştırmaları özetleyen, kategorileştiren, karşılaştıran (Kelley, 2011: 83) ve amacı araştırmalara gerekçe ve arka plan sunmak olan (Bruce, 1994: 218) bir yöntemdir. Böylece, alanyazına yönelik gözden kaçan araştırmaları ortaya çıkararak araştırmacılara ilgili konunun çalışılması için bir gerekçe sunulabilir (Kızıltepe, 2021: 39). Kızıltepe (2021: 42) alanyazın derlemelerinin amaçlarını “araştırma problemini sınırlamak, sorgulanacak yeni noktalar bulmak, faydasız yaklaşımlardan kaçınmak, yöntemsel iç görü kazanmak” şeklinde sıralamaktadır. Buradan yola çıkarak, Ye-Dua Et-Sev akımının turizm içindeki yerine odaklanmak için “sorgulanacak yeni noktalar bulmak” ve “yöntemsel iç görü kazanmak” hedefiyle alanyazın derlemesi yöntemi altında sistematik alanyazın derlemesi tekniğine başvurulmuştur. Böylelikle tekrar edilebilir, bilimsel ve şeffaf bir süreç dâhilinde araştırmaya ilişkin önyargının azaltılması hedeflenmiştir (Tranfield, Denyer ve Smart, 2003: 209). Sistematik tarama sürecinde 01.09.2022-10.09.2022 tarihleri arasında Emerald, Science Direct, Scopus, Web of Science veri tabanlarından “Eat Pray Love” anahtar kelimesi ile Türkçe ve İngilizce dillerinde yayımlanan makale ve kitap bölümlerine yönelik alanyazın taraması gerçekleştirilmiştir. Yayınların değerlendirilmesi aşamasında, “Eat Pray Love” anahtar kelimesi veya başlığı ile tarama işlemi sonucunda, Scopus veri tabanından 180, Science Direct veri tabanından 1382, Emerald veri tabanından 343 ve Web of Science veri tabanından 26 yayın listelenmiştir (Veri tabanlarındaki filtrelemeye ilişkin internet uzantıları için bkz. kaynaklar). Başlık veya anahtar kelimeleri tarama kriterine uymayan 1904 yayın elenmiştir. Geriye kalan 27 yayın içerisinde 11 yayın tekrar eden çalışmalar olduğu için elenmiştir. Kalan 16 yayının özeti değerlendirilmiş, turizm kapsamında ele alınmayan beş yayın elenmiştir. Son olarak

geriye kalan 11 yayının tam metni incelenmiş, turizm ve gastronomi ile bağlantılı olmayan yedi yayın daha elenmiştir. Sonuç olarak geriye kalan dört yayın analiz edilmiştir. Analiz edilen yayınlardan üç tanesi kitap bölümü ve bir tanesi makale olmakla birlikte, üç yayının film turizmi (Badone, 2016; Kim, Suri ve Park, 2018; Park, 2018), bir yayının ise yiyeceğin anlamı bağlamında (Oliver, 2012) ele alındığı görülmüştür. Elde edilen dört akademik yayın ve bu yayınların ortaya çıkmasını teşvik eden yazar Elizabeth Gilbert’ın (2008) Ye-Dua Et-Sev kitap bulgularından hareketle aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmaya çalışılmıştır:

1. Ye-Dua Et-Sev akımının turizm araştırmalarındaki yeri nedir?

2. Ye-Dua Et-Sev akımı, dönüştürücü turizm modeli bağlamında gelecekteki turizm araştırmalarında nasıl ele alınabilir?

Araştırma sorularının alanyazında karşılık bulduğu cevaplar bulgular başlığında değerlendirilmiştir. Bu kapsamda her iki soru, iki ayrı başlık dâhilinde alanyazından destek alınarak değerlendirilmiştir.

4. BULGULAR

4.1. Ye-Dua Et-Sev Akımının Turizm Araştırmalarındaki Yeri

Tam metin değerlendirme aşamasına, turizmle ilgili olmayan çalışmalar ve araştırma sorularına cevap üretmeyen çalışmalar dâhil edilmemiştir. Bu kapsamda yalnızca dört araştırma, analiz aşamasına dâhil edilebilmiştir. İki araştırmanın (Oliver, 2012; Badone, 2016) Scopus, diğer iki araştırmanın (Kim, Suri ve Park, 2018; Park, 2018) ise Web of Science veri tabanında tarandığı görülmüştür. Ana temaları bakımından incelendiğinde, üç çalışmanın film turizmi (Badone, 2016; Kim, Suri ve Park, 2018; Park, 2018) bir çalışmanın ana temasının ise yiyeceğin anlamı (Oliver, 2012) ile ilgili olduğu görülmüştür. Tam metin değerlendirmesinden geçen söz konusu çalışmalar, araştırma soruları bağlamında değerlendirilmiştir.

Ye-Dua Et-Sev kavramını film turizmi bağlamında ele alan Kim, Suri ve Park (2018), Ye, Dua Et, Sev filminin çekildiği süreç ve sonrasına ilişkin yerel halkın algı ve tutumlarını görüşme yöntemiyle incelemişlerdir. Araştırmadan elde edilen bulgular, bölgede yaşayan bireylerin yeni deneyimler elde etmesi, kendilerine olan özsaygılarının artması, kişisel gelişim ve öğrenme fırsatlarının sağlanması, yerel topluluk gururunun artması, yerel halkın kendi kültürlerine has değerleri ve kimliklerinin farkına varmaları ve gelecek nesillere ulaştırmak adına daha büyük bir gönüllülük duymaları gibi deneyimler yaşadıkları belirtilmiştir. Bu durumun yerel halkın dönüşümüne işaret ettiği söylenebilir. Benzer şekilde Park (2018) da otoetnografik bir yaklaşımla film turizminin destinasyon ve turist deneyimi üzerindeki değişikliklerini “Ye, Dua Et, Sev” filminin çekildiği yer olan Bali’nin Ubud kasabasına üç yıl aralıklarla yaptığı seyahatlerle incelemiştir. Araştırmacı film gösterime girmeye başladıktan sonra, bölgede küçük ölçekli yerel girişimcilerin iş kurmaya başladığını, yerli ve yabancı tur operatörlerinin filmde gösterilen ve meditasyon yapılan kutsal yerler ile bölgedeki şifacı Ketut Liyer’ı da kapsayan Ye-Dua Et-Sev paket turları sunmaya başladığını, böylelikle Bali’nin spiritüel turizm destinasyonu kimliği kazandığını belirtmiştir. Ayrıca, bölgeye gelen turist sayısında artış olduğunu, her ne kadar film gösterime girdikten yıllar sonra Ye-Dua Et-Sev turlarının sayısı azalsa da, turistlerin yeni deneyimler elde edebilecekleri el falı, pirinç tarlaları gezintisi ve yerel şifacılara karşı ilginin arttığını, böylelikle turistlerin yerel topluluklarla daha fazla etkileşime girdiğini gözlemlemiştir. Ye-Dua Et-Sev adlı kitap ve filmden yola çıkarak Badone (2016), basılı yayınlar, sosyal medya ve filmler gibi tanıtıcı araçlar vasıtasıyla, destinasyonlara dair bireylerin zihinlerinde çeşitli imgeler oluştuğunu belirtmiştir. Böylelikle bireylerin destinasyona dair duygusal açıdan bir bağ hissedebileceğini, bu bağın da destinasyonu görmeye yönelik turisti harekete geçiren bir güce dönüşebileceğine işaret etmiştir.

Alanyazındaki araştırmalar incelendiğinde “Ye, Dua Et, Sev” kitabı ve filminden hareketle destinasyonların Ye-Dua Et-Sev turları ve gastronomi turizmi ile nasıl turist çektiklerine

değınilmiştir. Bu kapsamda Park (2018), “Ye, Dua Et ve Sev” filminin çekilmesinden sonra turların azaldığını, ancak yerel halkın turistlerin ilgisini çekebilecek yeni deneyimler sunduklarını belirtmiştir. Bu kapsamda ön plana çıkan unsurlardan biri de yerel mutfak kursları olmuştur. Araştırmacı, turistlerin böylelikle yerel toplumla daha fazla etkileşime girdiklerini belirtmiştir. Dolayısıyla yerel mutfaklara ilişkin kursların bireyin öz gelişimi ve yerel toplumla etkileşime girmesini sağlayarak, “turist ile diğer bireyler” bir başka deyişle önceden tanımadığı bir toplumdaki kişiler ile arada köprü görevi gördüğü ileri sürülmüştür. Kim, Suri ve Park (2018) film turizmi bağlamında ele aldığı Ye-Dua Et-Sev filminin gösteriminden sonra, bölgeye Ye-Dua et-Sev temalı pek çok turistik ürün talebinde bulunulduğunu, bu ürünlerden birinin de yerel yiyecek ve içecekler olduğunu belirtmiştir. Bir başka çalışmada, Ye-Dua Et-Sev kitabındaki yemeğe ilişkin kesitleri “yemeğin vermiş olduğu haz ve maneviyat” açısından ele alan Olivier (2012), kitabın yazarı Gilbert’ın dünyevi güzellikleri (mozarellalı, domates soslu ve fesleğenli pizza, mantar dilimi, domuz pastırması, dondurma, Bolonez sos, makarna vb.) duyuşal açıdan nitelendirerek, kitabı okuyan kişilerin gözlerinde canlandırmasına imkan tanıyacak şekilde (ince, gevrek, yumuşak, güçlü, sıcak, sakızimsı, süslü bir bayanın şapkasını örten ince bir dantel örtü gibi) nitelendirdiğini belirtmiştir. Böylelikle, İtalya’da, önceki hayatına ilişkin “diyet yapmak, spor yapmak, vitamin kullanmak, lifli yiyecekler yemek” gibi kendisini kontrol altında tutan ve sınırlandıran eylemlerden uzak durarak, öncelikle bedenini özgürleştirmiştir (Gilbert, 2006). Buradan hareketle Oliver (2012), içsel dönüşümün ilk aşamasının öz kontrolcülükten kaçarak bedensel haz ile başladığını ifade etmiştir. Oliver (2012), Gilbert’ın kendi istek ve arzularını göz ardı etmeyerek zihnini ve bedenini güçlendiren gastronomik bir doyum yaşamasının, seyahatindeki ikinci destinasyon olan Hindistan’da bir çok güçlüğe katlanarak ruhsal arayışının karşılığını bulmasına yardım ettiğini belirtmiştir.

4.2. Ye-Dua Et Sev Dönüştürücü Turizm Modeli

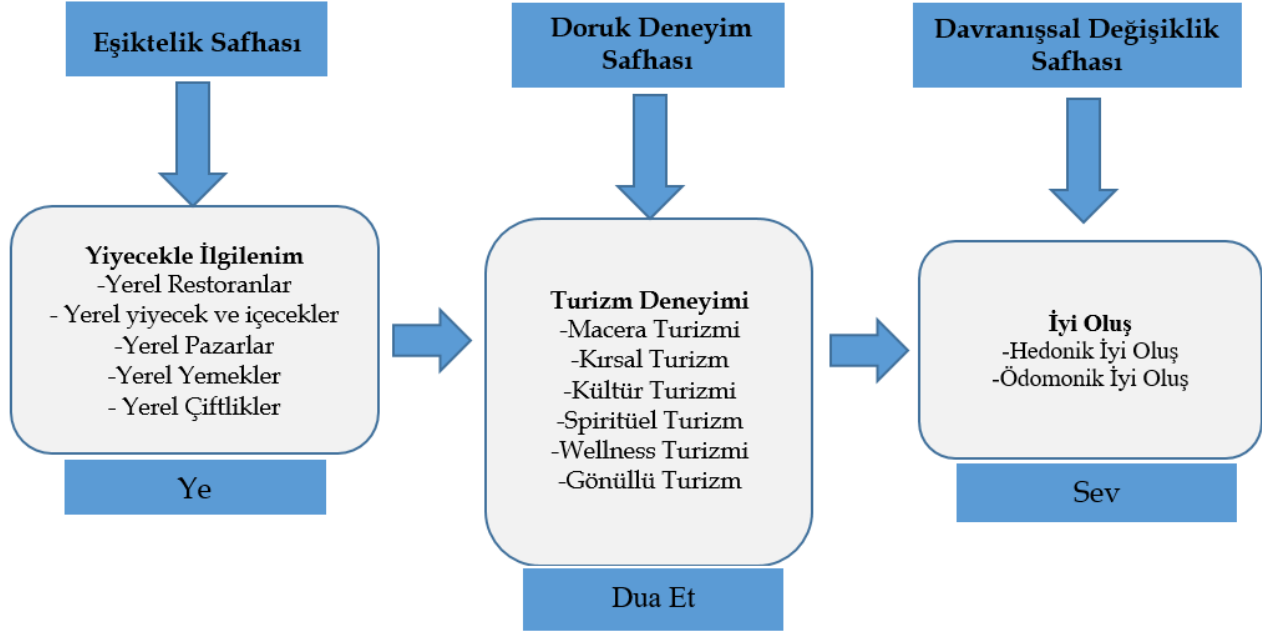
Ye-Dua Et-Sev dönüştürücü turizm akımını ele almak üzere ilgili kavrama yönelik Elizabeth Gilbert’ın kitapta anlatılan yaşamı incelendiğinde, Mezirow ve Taylor’ın da (2009: 19) değindiği üzere, Gilbert’ın hayattaki konumundan memnun olmadığı, arayış içinde olduğu ve bir nevi iç dünyasında kriz yaşadığı görülmektedir. Dönüştürücü öğrenme teorisinde bu olgu kafa karıştırıcı ikilem olarak adlandırılmaktadır. Dönüştürücü öğrenme teorisine göre, kafa karıştırıcı ikilemler ile başlayan dönüştürücü öğrenme süreci kişinin kendini sorgulaması, varsayımları analiz etmesi, yeni roller ve eylemler için araştırma ve eylem planı yapma gibi süreçlerle devam etmektedir. Gilbert’ın yaptığı eylem planında ise “İtalya, Hindistan ve Endonezya” yer almıştır. Gilbert’ın İtalya’da olmak isteme sebebine ilişkin literatüre başvurulduğunda, önceki hayatında spor yapmak, vitamin ve mineral kullanmak, lifli yiyecekler tüketmek, diyet yapmak gibi kendisini kontrol altında tutan eylemlerden uzak kalarak bedenini özgürleştirme isteğidir. Böylelikle Olivier’ın da (2012) değindiği üzere öz kontrolcülükten kaçarak hazcılığa yöneldiği görülmüştür. Aktaş-Polat’ın (2015), turistlerin liminoid davranışlarının belirlenmesine yönelik yürüttüğü çalışmada hazcılığın liminoid davranışlardan biri olduğunu bulgulamıştır. Aktaş-Polat (2015: 107) bireyin liminoid davranışlarından biri olan hazcılığı, “...sorumlulukların terki, anı yaşama ve ilkel isteklerin tatminine yönelme...” şeklinde tanımlamıştır. Buradan yola çıkarak kahramanın bir geçiş sürecinde olduğu ve liminoid davranışlar sergilediği söylenebilir. Dahası bu noktada, yiyeceklerin turistin dönüşüm sürecinin başlangıç noktalarından biri olan geçiş süreci, bir diğer deyişle eşikliğinin bir sonucu olduğu gibi eşiklik sürecinin devamındaki doruk yaşantıya ulaşmasında bir köprü görevi gördüğü söylenebilir. Gilbert’ın İtalya’dan sonraki durağı Hindistan olmuş ve burada içsel dönüşümü için aşramda kalarak yoga ve meditasyon yapmıştır. Aşramda kaldığı müddetçe, sabah güneş doğmadan kalkmış, aşramlarda karşılıksız hizmet denilen (seva) temizlik gibi günlük işleri yapmıştır. Bu aşamada, mücadele, kırılma ve öz yansıtma yaşayarak yavaş yavaş içe dönüş sergilediği söylenebilir. Aynı zamanda, meditasyon ve yoga konusunda uzmanlaşarak, kendi duygularını kontrol altına aldığı, dengesini yakaladığı ve Maslow’un (1971) da belirttiği üzere evrenle uyum içerisinde bir bütün olduğu (Kirillova, Lehto ve Vai, 2017c: 639) doruk yaşantıları deneyimlemiştir.

Elizabeth Gilbert için bir sonraki aşama, "iyi oluş"unun gerçekleşmesi olmuştur. "En ideal psikolojik işlevsellik" durumunu ifade eden iyi oluş kavramı insan doğasını açıklayan hedonik ve ödomonik iyi oluş kavramlarından oluşmaktadır (Ryan ve Deci, 2001: 142). Hedonik iyi oluş, "mutluluk arayışı" içinde olmayı ifade ederken, ödomonik iyi oluş "kişisel gelişim, anlam ve erdem" unsurlarına odaklanmaktadır (Voigt, Howat ve Brown, 2010: 543). Öznel iyi oluş olarak da adlandırılan hedonik iyi oluş, "daha sık pozitif duygu, daha az negatif duygu ve yaşam memnuniyeti"ni ifade etmektedir (Diener, 1984; Diener, 1994: 106). Ödomonik iyi oluş ise, bireyin potansiyelini gerçekleştirmesi olarak tanımlanmaktadır (Ryff, 1989: 1070). Ödomonik iyi oluşun, "yaşam amacı, kişisel büyüme, öz kabul, çevresel hakimiyet, özerklik ve diğerleri ile pozitif ilişkiler" in (Ryff ve Keyes, 1995: 721) yanı sıra "anlam hissi, aidiyet hissi, sosyal katkı, yeterlilik, kendini ifade edebilme ve kendini kabul etme" (Ryan ve Deci, 2001; Güler ve Haseki, 2021: 3) gibi çıktıları doğurduğu bilinmektedir. Waterman (2005), bireylerin katıldıkları etkinliklerdeki algıladıkları etkilerin daha güçlü olmasında hedonik iyi oluştan ziyade ödomonik iyi oluşun daha çok etkili olduğunu belirtmiştir. Bu durumu, ödomonik iyi oluşun çıktılara bağlamıştır. Elizabeth Gilbert'ın yaşam hikayesine geri döndüğünde, "iyi oluş" aşamasına ilişkin ifadeler kendisini göstermektedir. Örneğin Gilbert'ın Hindistan'da meditasyon ve yoga derslerinden sonra, "daha pozitif duygular ve yaşam memnuniyeti" içerisinde aşramdan ayrıldığı, Endonezya'ya yerleşerek hem meditasyon yapacağı hem de doğayla iç içe yaşamak için bir ev tutmaya ilişkin kendi "kararını kendisi vermesi"nin hem ödomonik hem de öznel iyi oluşunu gösterdiği söylenebilir. Ayrıca, yerel pazarları, doğayı, pirinç tarlalarını gezerek doğayla ve yerel halkla iç içe olması da "çevresel hakimiyet" ve "diğerleri ile pozitif ilişkiler"e örnek olarak verilebilir. Ayrıca Gilbert'ın tüm yaşadıklarını ve yaşadıklarından sonraki asıl "kendini kabul etmesi", yazarın hikayesinde geçen "ciğerlerinden gülmek" ve "Tanrı ile mutlu olmak" ifadeleri ile bağdaştırılarak somutlaştırılabilir. Özetle, Gilbert'ın Hindistan'dan ayrılması ve Endonezya'daki deneyimleri, "iyi oluş" aşamasındaki hedonik ve ödomonik iyi oluşun gerçekleştiği bir süreç olmuştur.

Ye-Dua Et-Sev akımı bir turistik hareket olarak ortaya konulduğunda birbirinden farklı turizm ürünleri ve deneyimlerini kapsayan bir süreç olduğu düşünülmektedir. Örneğin, Ye-Dua Et-Sev kitap ve filminden hareketle, Ye-Dua Et-Sev akımı yerel restoranlar, yerel pazarlarda alışveriş, yerel yiyecekleri deneyimleme ile başlayan bir süreçtir. Bu sürecin devamında, kendini gerçekleştirme arayışında hayata dair bir iç görü ve huşunun gerçekleştiği (APA.org), yoga ve meditasyon gibi spiritüel turizm ya da "spiritüel turizm, wellness turizmi, gönüllü turizm ve inanç turizmi" gibi bireyin doruk yaşantı deneyimlediği turizm deneyimleri ile devam eden, sonunda iyi oluş ile tamamlanan ve bireyin ruhsal olarak tamamlandığı süreç olarak değerlendirilebilir. Dönüştürücü turizm tanımları ve Elizabeth Gilbert'ın yaşamından yola çıkılarak bir seyahat trendi haline gelen Ye-Dua Et-Sev akımını bir turistik aktivite olarak tanımlamak mümkündür. Buna göre Ye-Dua Et-Sev turizm trendi; "Bireyin eşiklik sürecinde liminoid bir davranış sergileyerek yiyeceğin hedonik bir unsur olarak tüketildiği, ruhani bir içgörü sağlama potansiyeline sahip çeşitli turistik deneyimler ile gelişen ve bireyin iyi oluşuyla sonuçlanarak, seyahat sonrasında bireylerde olumlu anlamda davranış değişikliği yaratan aktiviteler bütünü" şeklinde tanımlanabilir. Mutfak kültür deneyiminin, liminoid bir davranışa yol açan ya da kültürel bir şok unsuru olarak (Malota ve Mucsi, 2021) dönüşüm sürecinin başlangıç safhasını oluşturduğu ve doruk deneyimlerin yaşanmasına aracılık edebileceği öngörülmektedir (Lin, 2017: 89). Dolayısıyla Maslow'un da belirttiği üzere "yaşanıp sona erecek ancak unutulmayacak" bir deneyim olabileceği söylenebilir (1971: 16). Ye-Dua Et-Sev akımı yiyeceğin dönüştürücü süreci başlatan bir unsur olduğu gibi, dönüşüm süreci sonucunda bireylerin yeme davranışlarında dönüşüme gitmelerini de sağlayabileceğini göstermektedir. Örneğin; Pala ve Çetin (2022), dönüştürücü turizmin çıktılar bağlamında yapmış olduğu çalışmada, turistlerin yeni yiyeceklere ilişkin ön yargılarını azalttıkları ya da önceden ziyaret ettikleri destinasyonda deneyimledikleri gastronomik ürünlerin lezzetlerini beğenip, kendi evlerinde tüketmek için maddi ve manevi çaba harcamaya kadar davranış değişikliğine gidildiğine dair bulgular edinmişlerdir.

Yukarıda paylaşılan Ye-Dua Et-Sev akımı ve dönüştürücü turizm modeli ile ilgili kavramsal bilgi ve Elizabeth Gilbert'ın dönüşüm hikâyesinden yola çıkarak Ye-Dua Et-Sev akımının turizm

araştırmalarında Görsel 3.'teki model kapsamında incelenebileceği düşünülmektedir. Buna göre "Ye" kavramı turistte liminoid dönüşüme yol açan bir başlangıç süreci olarak ele alınırken, "Dua Et" kavramı, turistlerin doruk deneyim yaşamalarına yol açabilecek turizm deneyimini açıklamaktadır. "Sev" kavramı ise turistte davranışsal değişimlere işaret ederek kişinin subjektif ve psikolojik iyi oluşuna yönelik olumlu değişimleri açıklamaktadır.

Görsel 3. Ye-Dua Et-Sev Dönüştürücü Turizm Modeli.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada Ye-Dua Et-Sev felsefesinin ortaya çıkışı, turistik seyahatlerdeki yeri ve turizm araştırmaları açısından geleceği tartışılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, alanyazın açısından yorumlanmıştır. Böylelikle Ye-Dua Et-Sev turizm trendinin kavramsal altyapısını oluşturan dönüştürücü turizm yaklaşımından hareketle hem turizm destinasyonları hem de gelecekteki akademik araştırmalar için yeni bir turizm modeli önerilmesi amaçlanmıştır. Gerçekleştirilen alanyazın derlemesi neticesinde, Ye-Dua Et-Sev kavramının turizm ve gastronomi özelinde sınırlı sayıda çalışmada ele alındığı görülmüştür. Araştırma sorularına yönelik bulgular incelendiğinde, Ye-Dua Et-Sev kavramının "film turizmi ve yiyeceğin anlamı" temalarında ele alındığı görülmüştür. Bu sonuç, özellikle ilgili kavram ve gastronomi konularının birlikte ele alındığı çalışmaların eksikliğine işaret etmektedir. Ye-Dua Et-Sev kavramının, turizmdeki yerine ilişkin bulgular göz önüne alındığında, kavramın bir nevi "tur teması" işlevi gördüğü ve filmdeki destinasyonun, bireylerin zihinlerinde bir tür imge yaratarak turistleri destinasyona gitmeye iten "duygusal bir bağ" oluşturduğu görülmüştür. Dolayısıyla Ye-Dua Et-Sev kavramı literatürde hem bir *turizm ürünü* hem de turizme katılmaya teşvik eden *duygusal bir motivasyon aracı* olarak değerlendirilmiştir.

Alanyazın derlemesi sonucunda, Ye-Dua Et-Sev akımının kavramsal ve teorik temelini, dönüştürücü turizme dayandırılabilirliği düşüncesine ulaşılmıştır. Dolayısıyla bu araştırma, gelecekte de trend olma potansiyeli taşıyan Ye-Dua Et-Sev akımının turizm alanyazınında dönüştürücü turizm kapsamında araştırılabilirliğini ortaya koymaktadır. Dönüştürücü turizm açısından yabancı literatür incelendiğinde, pek çok çalışma olmasına karşın (Fu, Liu, Li, Wang ve Li, 2022; Bueddefeld ve Duerden, 2022; Harrill, Cárdenas ve Dioko, 2022; Punzón, 2021; Richardson ve Insch, 2021; Robinson, 2021; Teoh, Wang ve Kwek, 2021; Vidickienė, Gedminaitė-Raudonė, Vilke,

Chmielinski ve Zobena, 2021), yerli literatürde sınırlı sayıda çalışma (Özçelik ve Ömüriş, 2020) olduğu görülmektedir. Literatür incelendiğinde, gastronomi turizminin “dönüştürücü turizmin ana unsuru” olabileceği gibi (Robinson, 2021), dönüştürücü turizm sonucunda turistte meydana gelen değişimler (yiyeceklere karşı önyargının azalması, önceden tüketilmeyen yiyeceklerin satın alınmaya ve tüketilmeye başlanması) gibi “dönüştürücü turizmin çıktısı” (Pala ve Çetin, 2022) olarak da değerlendirilebileceğine işaret etmektedir.

Sonuç olarak Elizabeth Gilbert’ın 2006 yılında yayımladığı kitabı, 2010 yılında aynı isimle çekilen sinema filmi ve alanyazındaki çalışmalardan hareketle gerçekleştirilen sistematik alanyazın derlemesi bulgularından yola çıkılarak, Ye-Dua Et-Sev turizm trendinin gastronomik deneyim, dönüştürücü turizm deneyimi ve iyi oluş değişkenlerinden oluşan bir doğası ve işleyişinin olduğu söylenebilir. Bu bulgular operasyonel ve teorik önerileri beraberinde getirmektedir. COVID-19 sonrası değişen tüketici tatil beklentileri ve tercihleri göz önüne alındığında Ye-Dua Et-Sev temalı turların ve tatil anlayışının ilgi görmeye devam etmesi turizm destinasyonları için beklendiği bir durumdur. Bu noktada destinasyonların bir kimlik olarak Ye-Dua Et-Sev turizm trendine uygunluklarını gözden geçirmeleri, bilhassa bireylerde davranışsal değişikliğe yol açtığı düşünülen gastronomik deneyim ve dönüştürücü turizm deneyimi sunan turizm aktivitelerini tekrar değerlendirmeleri yerinde olacaktır. Alanyazına yönelik öneriler noktasında ise Ye-Dua Et-Sev turizm trendinin nitel ve nicel bir dizi araştırma için uygun olduğu öngörülmektedir. Bu doğrultuda, aşağıdaki konular araştırılmaya değer görülmektedir;

- Türkiye inanç turizmi kapsamında pek çok destinasyona sahiptir. 2020 yılında 35 milyon insanın 64 farklı inanç turizmi destinasyonunu ziyaret ettiği (Kale ve Akmaz, 2020: 136) düşünüldüğünde Türkiye’nin inanç turizmi potansiyeli dikkat çekmektedir. Hem İslamiyet hem de Hristiyanlık açısından Hatay-Merkez, Mersin-Tarsus, İzmir-Selçuk, Antalya-Demre, Bursa-İznik, Manisa-Sard, Alaşehir ve Akhisar, Isparta-Yalvaç, Nevşehir-Derinkuyu, Denizli-Pamukkale (Okuyucu ve Somuncu, 2013: 634), Konya, Şanlıurfa-Balıkli Göl, İstanbul-Topkapı Müzesi, Eyüp (Türker, 2016: 163), Ağrı Dağı (Okuyucu ve Somuncu, 2013: 633) gibi destinasyonlar Ye-Dua et-Sev turizm potansiyelleri açısından örneklem olarak ele alınabilir.
- Destinasyonların inanç turizmi potansiyellerini araştıran çalışmalarda, Ye-Dua Et-Sev modelindeki değişkenlerden hareketle nitel ya da nicel yöntem modelleri ile araştırmalar gerçekleştirilebilir. Nicel araştırmalar bağlamında yiyecek ile ilgilenimin hangi boyutlarının bireyde daha güçlü eşiklik safhası oluşturduğu incelenebilir. Bu kapsamda eşiklik safhasına atıfta bulunan yiyecek ile ilgilenimin, doruk deneyim oluşturacak turizm deneyimlerine etkisi araştırılabilir. Ayrıca yiyecek ile ilgilenimin hangi boyutlarının doruk deneyim safhasını açıklamakta daha fazla etkili olduğu araştırılabilir.
- Nicel araştırmalar bağlamında hangi turizm deneyimlerinin bireyde daha güçlü doruk deneyim oluşturduğu test edilebilir. Bunun yanı sıra hangi turizm deneyimlerinin iyi oluşu daha fazla etkilediği test edilebilir. Ayrıca doruk deneyim oluşturan turizm deneyimlerinin yiyecek ile ilgilenim ile süreç sonucunda bireyde olumlu davranışsal değişikliği ifade eden iyi oluş arasındaki aracılık rolü test edilebilir. Dahası, turizm deneyiminin hangi boyutunun yiyecek ile ilgilenim ve iyi oluş arasındaki aracılık rolünde daha fazla etkisinin olduğu test edilebilir.
- Model önerisinde yer alan yiyecek ile ilgilenimin iyi oluş türlerine doğrudan etkisi, alt boyutların etki gücü ve anlamlılığı açısından araştırılabilir.
- Yerli ve yabancı turistlerin inanç turizmi bağlamındaki doruk deneyimleri arasındaki farklılıklar araştırılabilir. Örneğin, Selçuk Meryem Ana Evi’ni ziyaret eden yabancı turistler ve Konya Mevlana Müzesi’ni ziyaret eden yerli turistler için önerilen modelin benzer sonuçlar verip vermediği test edilebilir. Bir başka bakış açısıyla da yerli turistlerin Selçuk Meryem Ana Evi’ni ziyaretler deneyimleri ile yabancı turistlerin

Konya Mevlana Müzesi'ni ziyaret deneyimler arasındaki farklılıklar yukarıda önerilen modelden hareketle test edilebilir.

- Yemeğin dönüştürücü rolü araştırılırken Türkiye'nin UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağ'ında yer alan gastronomi şehirleri (Gaziantep, Hatay, Afyonkarahisar) örneklem olarak belirlenebilir. Böylelikle Ye-Dua Et-Sev turizm modeli kapsamında bireylerin algıladığı dönüşüm destinasyonlara göre karşılaştırılabilir.
- Ye-Dua Et-Sev turizm modeli turist tipolojileri ve gastronomi turist tipolojileri bağlamındaki farklılıklar üzerinden araştırılabilir. Böylelikle turist tipolojilerine göre Ye-Dua et-Sev modelinin değişkenler arası etkisi, açıklayıcılığı ve anlamlılığına göre değerlendirmeler yapılabilir.
- Ye-Dua Et-Sev turizm modelinde yer alan değişkenler arası ilişkiler, doruk deneyim sağlayan turizm türüne göre farklılıklar ortaya koyabilir. Örneğin inanç turizmi ile wellness turizmi turistleri açısından yukarıda önerilen Ye-Dua et-Sev modelindeki değişkenler arası ilişkilerin etkisi ve anlamlılığı farklılaşabilir. Bu nedenle turistik deneyimin türüne göre karşılaştırmalar yapılması önerilen modelin operasyonelliği ve geçerliliği açısından da faydalı bilgiler üretebilir.
- Son olarak Ye-Dua Et-Sev modelinde yer alan değişkenlerden hareketle daha önce turistik deneyimler yaşayan turistler örneğinde, yemeğin ve turistik deneyimin dönüştürücülüğü kapsamında ölçek geliştirme çalışmalarının yapılması da önerilmektedir. Karma yöntemler aracılığıyla önce turistler ile nitel mülakatlar aracılığıyla toplanabilecek Ye-Dua Et-Sev deneyimlerine yönelik bulgular, ölçek maddesi haline getirilerek ölçek geliştirme süreci işletilebilir.

Bu araştırma birçok araştırmada olduğu bir dizi sınırlılığa sahiptir. Öncelikle ele alınan kavram olan Ye-Dua Et-Sev turizm trendine yönelik kavramsal altyapı oldukça sınırlıdır. Bu nedenle teorik altyapı olarak ilgili turizm trendini en iyi açıkladığı düşünülen dönüştürücü turizm trendine bel bağlanmıştır. İkinci olarak gerçekleştirilen alanyazın derlemesi sonucunda elde edilen yabancı alanyazın çalışmaları, Elizabeth Gilbert'in 2006 yılında yayımladığı kitabı ya da 2010 yılında aynı isimle çekilen sinema filmine yönelik herhangi bir içerik analizi gerçekleştirilmemiştir. Gelecek çalışmalarda araştırmacıların belirlenecek anahtar kelime ve temalar bağlamında herhangi bir nitel paket program çerçevesinde keşfedici araştırmalar yapması yerinde olacaktır.

Kaynakça

- Ahmed, M. Z., Ahmed, O., Aibao, Z., Hanbin, S., Siyu, L., ve Ahmad, A. (2020). Epidemic of COVID-19 in China and Associated Psychological Problems. *Asian J. Psychiatry* 51, 1-7.
- Aktaş-Polat, S. (2015). Turistlerin Tatil Dönemlerinde Sergiledikleri Liminoid Davranışlar. *Sosyoekonomi*, 23(26), 99-118.
- Aydın, B., Arıca, R., ve Arslantürk, Y. (2021). The Effect of Novel Coronavirus (COVID-19) on Travel Risk Perception. *Journal of Yasar University*, 16(61), 378-392.
- Badone, E. (2016). Eat, Pray, Love and Tourism Imaginaries. Constructions of Self and Other. L. G. Beaman, ve S. Sikka (Eds.). *Yoga, Travel, and Tourism* içinde (ss. 37-43). Palgrave Macmillan, Cham.
- Bell, C. (2019). The New Age Tourism Brand-Wagon in Ubud, Bali: Eat Pay Love! *South Asian Research Journal of Arts, Language and Literature*, 1(3), 74-82.
- Bilge, Y. ve Taşçı, F. (2020). Ölüm Anksiyetesi, Varoluşsal Boşluk ve Otantiklik, (E. Sarıkaya ed.). *Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Teori ve Araştırmalar* içinde. Gece Kitaplığı, Ankara.
- Bodrud-Doza, M., Shammi, M., Bahlman, L., Islam, A. R. M., ve Rahman, M. (2020). Psychosocial and Socio-economic Crisis in Bangladesh due to COVID19 Pandemic: A Perception-Based Assessment. *Front. Public Health* 8, 341.

- Brooks, C. ve Soulard, J. (2022). Contested Authentication: The Impact of Event Cancellation on Transformative Experiences, Existential Authenticity at Burning Man. *Annals of Tourism Research*, 95, 103412.
- Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N., Rubin, G., C. (2020). The Psychological Impact of Quarantine and How to Reduce It: Rapid Review of the Evidence. *The Lancet* 395, 912-920.
- Brown, L. (2013). Tourism: A Catalyst for Existential Authenticity. *Annals of Tourism Research*, 40, 176-190.
- Bruce, C. S. (1994). Research Students' Early Experiences of the Dissertation Literature Review. *Studies in Higher Education*, 19(2), 217-229.
- Bueddefeld, J., ve Duerden, M. D. (2022). The Transformative Tourism Learning Model. *Annals of Tourism Research*, 94, 103405.
- Cerami, C., Santi, G. C., Galandra, C., Dodich, A., Cappa, S. F., Vecchi, T. ve Crespi, C. (2020). Covid-19 Outbreak in Italy: Are We Ready for the Psychosocial and the Economic Crisis? Baseline Findings from the PsyCovid Study. *Front. Psychiatry*, 11, 556.
- Christie, M. F., ve Mason, P. A. (2003). Transformative Tour Guiding: Training Tour Guides to Be Critically Reflective Practitioners. *Journal of Ecotourism*, 2(1), 1-16.
- Coghlan, A., ve Gooch, M. (2011). Applying a Transformative Learning Framework to Volunteer Tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(6), 713-728.
- Coghlan, A., ve Weiler, B. (2018). Examining Transformative Processes in Volunteer Tourism. *Current Issues in Tourism*, 21(5), 567-582.
- Dave, F. (2013). A Review of Elizabeth Gilbert's Eat, Pray, Love and the Portrayal of Sex and Sexuality. J. Marich (Ed.). *The Psychology of Women: Diverse Perspectives from the Modern World* içinde (ss. 67-72). Nova Science Publishers Inc.
- Demir, M., Demir, Ş. Ş., Ergen, F. D., ve Dalgıç, A. (2021). Covid-19 Sürecinde Tüketicilerin Otel Seçimini Etkileyen Faktörler. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 7(1), 82-94.
- Diener (1984). Subjective Well-Being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542-575.
- Diener, E. (1994). Assessing Subjective Well-Being: Progress and Opportunities. *Social indicators research*, 31(2), 103-157.
- Duan, L., ve Zhu, G. (2020). Psychological Interventions for People Affected by the COVID-19 Epidemic. *Lancet Psychiatry* 7, 300-302.
- Foote, K., E., ve Azaryahu, M. (2009). Sense of Place. (R. Kitchin ve N. Thrift Eds.) *International Encyclopedia of Human Geography* içinde. (ss. 96). Elsevier Science.
- Fu, X., Liu, X., Li, H., Wang, Y., ve Li, Z. (2022). Creating a Balanced Family Travel Experience: A Perspective from the Motivation-Activities-Transformative Learning Chain. *Tourism Management Perspectives*, 41, 100941.
- Gilbert, E. (2008). *Ye, Dua Et, Sev*. Pegasus Yayınları.
- Gnoth, J., ve Matteucci, X. (2014). A Phenomenological View of the Behavioural Tourism Research Literature. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 8(1), 3-21.
- Goggin, J. (2016). Eat, Pray, Love: Expanding Adaptations and Global Tourism. J. Wildfeuer ve J. A. Bateman (Eds.). *Film Text Analysis* içinde (ss. 169-186). Routledge.
- Güler, O., ve Haseki, M. I. (2021). Positive Psychological Impacts of Cooking during the COVID-19 Lockdown Period: a Qualitative Study. *Frontiers in Psychology*, 12, 635957.
- Harrill, R., Cardenas, D. A., ve Dioko, L. D. (2022). Travel, Transformation, and Enlightenment in Film: A Critical Review. *Current Issues in Method and Practice*, 25(16), 2557-2570.
- Hughes, B. (2019). Stuff the Turkey! An Investigation of Food, Language and Performative Identity Construction in Eat Pray Love., G. Balirano ve S. Guzzo (Eds.). *In Food Across Cultures* içinde (pp. 99-125). Palgrave Macmillan, Cham.

- İlgar, M. Z. ve İlgar, S. C. (2019). Varoluşçu Psikolojik Danışma ve Psikoterapi: Teori ve Pratiği. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23(1), 193-220.
- Kale, A. ve Akmaz, A. (2020). İnanç Turizmi. A. Olcay (Ed.) *Alternatif Turizm* içinde. Gazi Kitabevi: Ankara.
- Kale, A., Güler, O. ve Şimşek, N. (2022). COVID-19 Tedbirleri Sonrası Yerli Turistlerin Tatil Tercihleri ve Beklentileri Üzerine Bir Durum Araştırması. *Journal of Gastronomy Hospitality and Travel*. 5(3), 1056-1072.
- Kelley, C. (2011). Reviewing Literature and Formulating Problems. C. F. Conrad ve R. C. Serlin (Eds.). *The SAGE Handbook for Research in Education. Pursuing Ideas as the Keystone of Exemplary Inquiry* içinde. (ss. 83-91). Sage: Londra
- Kızıltepe, Z. (2021) Alanyazın Derlemesi Nedir? Niçin Alanyazın Derlemesi Yazarız?. F. N. Seggie ve Y. Bayyurt (eds.). *Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları (3 Baskı.)* içinde. Anı Yayıncılık: Ankara.
- Kim, S., Suri, G., ve Park, E. (2018). Changes in Local Residents' Perceptions and Attitudes towards the Impact of Film Tourism: The Case of Eat Pray Love (EPL) Film Tourism in Ubud, Bali. S. Kim, ve S. Reijnders (eds.). *Film Tourism in Asia* içinde (ss. 125-138). Springer, Singapore.
- Kirillova, K., Lehto, X., ve Cai, L. (2017a). What triggers Transformative Tourism Experiences?. *Tourism Recreation Research*, 42(4), 498-511.
- Kirillova, K., Lehto, X. Y., ve Cai, L. (2017b). Existential Authenticity and Anxiety as Outcomes: The Tourist in the Experience Economy. *International Journal of Tourism Research*, 19(1), 13-26.
- Kirillova, K., Lehto, X. Y., ve Cai, L. (2017c). Tourism and Existential Transformation: An Empirical Investigation. *Journal of Travel Research*, 56(5), 638-650.
- Larasati, R. Diyah (2010). Eat, Pray, Love Mimic: Female Citizenship and Otherness. *South Asian Popular Culture*, 8(1), 89-95.
- Lin, J. (2017). Food Consumption of Chinese Outbound Tourists in Spain (*Basılmamış Doktora Tezi*). İspanya: University of Girona.
- Malota, E., ve Mucsi, A. (2021). Tasting a New Culture: Adjustment to a Foreign Culture through Traditional Local Cuisine. *Food, Culture & Society*, 1-21.
- Maslow A. 1971. *The Furthest Reaches of Human Nature*. Viking Press: New York.
- Meng, H., Xu, Y., Dai, J., Zhang, Y., Liu, B. ve Yang, H. (2020). Analyze the Psychological Impact of COVID-19 among the Elderly Population in China and Make Corresponding Suggestions. *Psychiatry Res.* 289, 112983.
- Mezirow, J. ve Taylor W., W. (2009). *Transformative Learning in Practice: Insights from Community, Workplace and Higher Education*. San Fransisco: Jossey-Bass.
- Okuyucu, A., ve Somuncu, M. (2013). Türkiye'de İnanç Turizmi: Bugünkü Durum, Sorunlar ve Gelecek. *International Conference on Religious Tourism and Tolerance* içinde, 9(12), ss.627-643.
- Olivier, B. (2012). The Pleasure of Food, and the Spiritual: Eat, Pray, Love and Babette's Feast. *Journal of Literary Studies*, 28(1), 21-39.
- Ozamiz-Etxebarria, N., Idoiaga Mondragon, N., Dosil Santamaría, M., ve Picaza Gorrotxategi, M. (2020). Psychological Symptoms during the Two Stages of Lockdown in Response to the COVID-19 Outbreak: An Investigation in a Sample of Citizens in Northern Spain. *Front. Psychol.* 11, 1491.
- Özçelik, Ö. M., ve Ömürüş, E. (2020). Dönüşümsel Seyahat: Kaçkar Dağları Milli Parkı Örneği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 31(2), 172-182.
- Pala, T., ve Çetin, G. (2022). Exploring Transformative Travel Experiences: The Case of Turkish Travelers. *Tourism & Management Studies*, 18(2).
- Park, E. (2018). The Impacts of Film Tourism on Place Change and Tourist Experience: A Lesson from Eat Pray Love in Bali, Indonesia. S. Kim, ve S. Reijnders (eds.). *Film Tourism in Asia* içinde (ss. 107-123). Springer, Singapore.
- Parlapani, E., Holeva, V., Voitsidis, P., Blekas, A., Gliatas, I., Porfyri, G. N.... Diakogiannis, I., (2020). Psychological and Behavioral Responses to the COVID-19 Pandemic In Greece. *Front. Psychiatry* 11, 821.

- Pocock, N., ve McIntosh, A. (2013). Long-Term Travellers Return, 'Home'? . *Annals of Tourism Research*, 42, 402-424.
- Pomfret, G. (2006). Mountaineering Adventure Tourists: A Conceptual Framework for Research, *Tourism Management*, 27(1), 113-123.
- Pung, J., ve Chiappa, G. (2020). An Exploratory and Qualitative Study on the Meaning of Transformative Tourism and Its Facilitators and Inhibitors. *European Journal of Tourism Research*, 24, 2404.
- Pung, J. M., Gnoth, J., ve Del Chiappa, G. (2020). Tourist Transformation: Towards a Conceptual Model. *Annals of Tourism Research*, 81, 1-12.
- Pung, J. M., Yung, R., Khoo-Lattimore, C., ve Del Chiappa, G. (2020). Transformative Travel Experiences and Gender: A Double Duoethnography Approach. *Current Issues in Tourism*, 23(5), 538-558.
- Punzon, J., G. (2021). Empowering Destinations after-Covid. Boosting Confidence through the sdGs Application and the 'Glocal' Development. *Turismo y Sociedad*. 29, 333-347.
- Putcha, R. S. (2020). After Eat, Pray, Love: Tourism, Orientalism, and Cartographies of Salvation. *Tourist Studies*, 20(4), 1-17.
- Reisinger, Y. (2013). *Transformational Tourism: Tourist Perspectives* . Wallingford: CABI.
- Richardson, N., ve Insch, A. (2021). Enabling Transformative Experiences through Nature-Based Tourism. *Tourism Recreation Research*, 1-8.
- Robinson, D. (2021). Rural Food and Wine Tourism in Canada's South Okanagan Valley: Transformations for Food Sovereignty?. *Sustainability*, 13(4), 1808.
- Robledo, M. A., ve Batle, J. (2017). Transformational Tourism as a Hero's Journey. *Current Issues in Tourism*, 20(16), 1736-1748.
- Rodríguez-Rey, R., Garrido-Hernansaiz, H., ve Collado, S. (2020). Psychological Impact and Associated Factors during the Initial Stage of the Coronavirus (COVID-19) Pandemic among the General Population in Spain. *Front. Psychol.* 11, 1540.
- Ross, S. L. (2010). Transformative Travel: An Enjoyable Way to Foster Radical Change, *Revision*, 32 (1), 54-61.
- Rossi, R., Succi, V., Talevi, D., Mensi, S., Niolu, C., Pacitti, F., ... Di Lorenzo, G. (2020). COVID-19 Pandemic and Lockdown Measures Impact on Mental Health among the General Pulation in Italy. *Front. Psychiatry* 11, 790.
- Ryan, R. M., ve Deci, E. L. (2001). On Happiness and Human Potentials: A Review of Research on Hedonic and Eudaimonic Well-Being. *Annual Review of Psychology*, 52, 141.
- Ryff, C. D. (1989). Happiness is Everything, or Is It? Explorations on the Meaning of Psychological Well-Being. *Journal of personality and social psychology*, 57(6), 1069.
- Ryff, C. D., ve Keyes, C. L. M. (1995). The Sructure of Psychological Well-Being Revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(4), 719.
- Salur, B. (2021). Modernlik Eleştirisi Olarak Varoluşçu Felsefede Otantiklik. *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*. 14(2), 1-28.
- Sawyer, N. (2015). 11 Things You Didn't Know About 'Eat Pray Love' Author Elizabeth Gilbert. Erişim Adresi: <https://abcnews.go.com/Lifestyle/11-things-eat-pray-love-author-elizabeth->, Erişim Tarihi: 01.09.2022.
- Teoh, M. W., Wang, Y., ve Kwek, A. (2021). Conceptualising Co-Created Transformative Tourism Experiences: A Systematic Narrative Review. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 47, 176-189.
- Tranfield, D., Denyer, D., ve Smart, P. (2003). Towards a Methodology for Developing Evidence-Informed Management Knowledge by means of Systematic Review. *British Journal of Management*, 14(3), 207-222.
- Turner, V. (1974), *Dramas, Fields, and Metaphors Symbolic Action in Human Society*, New York: Cornell University Press.
- Turner, V. (1979). Frame, Flow and Reflection: Ritual and Drama as Public Liminality. *Japanese Journal of Religious Studies*, 6(4), 465-499.

- Turner, V., ve Abrahams, R. D. (2017). *The Ritual Process: Structure And Anti-Structure*. Routledge.
- Türker, N. (2016). Religious Tourism in Turkey. *Alternative Tourism in Turkey* içinde. (ss. 151- 172). Springer International Publishing.
- Vidickienė, D., Gedminaitė-Raudonė, Z., Vilke, R., Chmielinski, P., ve Zobena, A. (2021). Barriers to Start and Develop Transformative Ecotourism Business. *European Countryside*, 13(4), 734-749.
- Voigt, C., Howat, G., ve Brown, G. (2010). Hedonic and Eudaimonic Experiences among Wellness Tourists: An Exploratory Enquiry. *Annals of Leisure Research*, 13(3), 541-562.
- Von Wright, J. (1992). Reflections on Reflection. *Learning and Instruction*, 2(1), 59-68.
- Wachyuni, S. S., ve Kusumaningrum, D. A. (2020). The Effect of COVID-19 Pandemic: How Are the Future Tourist Behavior. *Journal of Education, Society and Behavioural Science*, 33(4), 67-76.
- Walter, P. G. (2016). Catalysts for Transformative Learning in Community-Based Ecotourism. *Current Issues in Tourism*, 19(13), 1356-1371.
- Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C. S., Ho, C., S., (2020). Immediate Psychological Responses and Associated Factors during the Initial Stage of the 2019 Coronaviurs Disease (COVID-19) Epidemic among the General Population in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(5), 1729.
- Waterman, A. S. (2005). When Effort is Enjoyed: Two Studies of Intrinsic Motivation for Personally Salient Activities. *Motivation and Emotion*, 29(3), 165-188.
- Williams, R. (2011). Eat, Pray, Love: Producing the Female Neoliberal Spiritual Subject. *The Journal of Popular Culture*, 3(2), 613-633.
- www.APA.org (2022). Erişim Adresi: <https://dictionary.apa.org/peak-experience>, Erişim Tarihi: 07.10.2022.
- www.getyourguide.com, Erişim Adresi: <https://www.getyourguide.com/bali-l347/ubud-hippie-tour-yoga-fortune-telling-and-organic-food-t164055/> Erişim Tarihi: 22.09.2022.
- www.flypgs.com, Erişim Adresi: <https://www.flypgs.com/2020-seyahat-trendleri>, Erişim Tarihi: 20.09.2022.
- www.missafir.com, Erişim Adresi: <https://www.missafir.com/2022-seyahat-trendleri/> Erişim Tarihi: 01.09.2022
- www.viator.com Erişim Adresi: <https://media.tacdn.com/media/attractions-splice-spp-674x446/09/d1/62/bb.jpg>, Erişim Tarihi: 22.09.2022.
- www.villalaestancia.com, Erişim Adresi: <https://rivieranayarit.villalaestancia.com/blog/news/new-trends-in-travel-and-tourism>, Erişim Tarihi: 01.09.2022
- Veri Tabanları İnternet Uzantı Adresleri:**
- Emerald:** <https://www.emerald.com/insight/search?q=eat+pray+love>
- ScienceDirect:** <https://www.sciencedirect.com/search?qs=eat%20pray%20love&articleTypes=FLA%2CCH%2CREV&lastSelectedFacet=articleTypes>
- Scopus:** <https://www.scopus.com/results/results.uri?sort=plff&src=s&st1=eat+pray+love&nlo=&nlr=&nls=&sid=3c1b9afea0c36e0ed5933380ccc5d38f&sot=b&sdt=cl&cluster=scosubtype%2c%22ar%22%2ct%2c%22ch%22%2ct%2c%22re%22%2ct&sl=18&s=ALL%28eat+pray+love%29&origin=resultslist&zone=leftSideBar&editSaveSearch=&txGid=85bc59cff8c1d25112268f59870967ff>
- Web of Science:** <https://www.webofscience.com/wos/woscc/summary/38996a06-fa28-43b2-a492-e245500021b8-4e8b4523/relevance/1>